

Żukowski W., Jackowiak B. 1995. *Lista roślin naczyniowych ginących i zagrożonych na Pomorzu Zachodnim i w Wielkopolsce*. W: *Ginące i zagrożone rośliny naczyniowe Pomorza Zachodniego i Wielkopolski* (red. Żukowski W., Jackowiak B.). Prace Zakł. Taks. Roślin UAM, 3. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań: 9-96.

O wrzósce bagiennym w gminach Trzebiatów, Kołobrzeg i Karlino na Pomorzu Zachodnim

Wrzosiec bagienny *Erica tetralix* jest we florze Polski przedstawicielem elementu euatlantyckiego. Na Pomorzu Zachodnim osiąga swą wschodnią granicę zwartej zasięgu w Europie. W Polsce posiada ponadto dysjunktywne stanowiska na Pojezierzu Pomorskim, w Wielkopolsce i na Dolnym Śląsku. Charakteryzuje się stosunkowo szeroką amplitudą siedliskową – na Pomorzu występuje w kilkunastu typach fitocenoz torfowisk wysokich, rzadziej przejściowych i w zagłębieniach międzywydmowych (Jasnowska, Jasnowski 1979).

Wrzosiec bagienny objęty jest ścisłą ochroną gatunkową. Na Pomorzu Zachodnim należy do kategorii gatunków zagrożonych (V), zaś w Wielkopolsce – do kategorii gatunków wymierających (E) (Żukowski, Jackowiak red. 1995).

Rozmieszczenie wrzósca bagiennego na Pomorzu zostało szczegółowo zbadane przez Jasnowską i Jasnowskiego (1979). Od czasu tego opracowania liczne stanowiska wrzósca zanikły, głównie na skutek osuszenia terenów wilgotnych. W latach 1999-2001 wykonano inwentaryzację stanowisk wrzósca w gminach Trzebiatów, Kołobrzeg i Karlino. Prezentowane poniżej stanowiska nie były dotąd opisywane w literaturze, choć mieszczą się one w kwadratach sieci ATPOL, w których obecność tego gatunku była już wcześniej odnotowana (Zając A., Zając M. red. 1997). W poszczególnych gminach wymieniono, oprócz nowo opisanych, także pozostałe, stanowiska wrzósca, tak istniejące jak i historyczne.

Gmina Trzebiatów

a) nowe stanowisko: AB08.

Wrzosiec bagienny występuje w płatach podzespołu wrzoscowego boru bagiennego (nadmorski bór bagienny) *Vaccinio uliginosi-Pinetum ericetosum tetralicis*, rozwijających się w kompleksie borów bazyńowych *Empetro nigri-Pinetum* na zachód od ujścia Regi, na terenie jednostki wojskowej między Mrzeżynem a Pogorzelicą. Wszystkie zbadane płaty należą do wariantu z bagnem zwyczajnym *Ledum palustre*. Wyróżniony przez Wojterskiego (1963) podzespół wrzoscowy boru bagiennego został scharak-

teryzowany na podstawie fitocenozy odnalezionych na Pobrzeżu Zachodnio-kaszubskim. Fitocenozy na Wybrzeżu Trzebiatowskim odróżnia nieznaczny udział wrzośca bagiennego i brak woskownicy europejskiej *Myrica gale*, jednak posiadają one szereg pozostałych specyficznych cech, dotyczących genety, powiązań sukcesyjnych i struktury gatunkowej, charakterystycznych dla nadmorskich borów bagiennych.

Wrzosiec bagienny na opisywanym terenie tworzy kilka drobnych kęp w niewielkim, oderwanym od większego kompleksu płacie nadmorskiego boru bagiennego, położonym 350 m na zachód od ujścia Regi i 200 m od brzegu morza. Liczniejsze, ale bardziej rozproszone skupienia lub pojedyncze krzewinki występują w obrębie rozległego obniżenia śródwymowego porośniętego przez tę fitocenozę, rozciągającego się 1,5–3 km na zachód od ujścia Regi i 500 m od brzegu morza. Drzewostan sosnowy w wieku 100–120 lat ma tu stosunkowo luźne zwarcie (40%), a sosna miejscami obficie odnawia się w niższych warstwach. Oprócz grupy gatunków powszechnie spotykanych w sąsiadujących płatach borów bażynowych, zaznacza się tu udział gatunków wysokotorfowiskowych. Z najwyższą stałością i bardzo licznie występują: bagno zwyczajne i borówka bagienna *Vaccinium uliginosum*. Jaskrawe poduchy tworzy torfowiec ostrolistny *Sphagnum nemoreum*, któremu nierzadko towarzyszy próchniczek bagienny *Aulacomnium palustre*. Sporadycznie pojawiają się: torfowiec magellański *Sphagnum magellanicum*, torfowiec czerwony *Sphagnum rubellum*, płonnik jałowcowaty *Polytrichum juniperinum*, płonnik cienki *Polytrichum strictum*.

Przyczyna nielicznego występowania wrzośca bagiennego w nadmorskim borze bagiennym na opisanym terenie jest niejasna. Wydaje się, że sprzyjają jego rozwojowi warunki glebowe. Dolna warstwa poziomu organicznego jest miejscami silnie zhumifikowana, z wkładkami torfu. Zalegający poniżej piasek jest wilgotny, oglejony. Zakaz wstępu na rozległe tereny jednostki wojskowej zabezpiecza bory przed presją turystyki. Nieliczne ślady zabiegów melioracyjnych wskazują na słabe odwadnianie, tym bardziej, że większość rowów jest obecnie zarośnięta. Przy utrzymującym się braku ingerencji ludzkiej na tym obszarze być może dojdzie do rozprzestrzenienia się wrzośca bagiennego w najwilgotniejszych fitocenozach.

b) stanowiska podane przez J a s n o w s k ą i J a s n o w s k i e g o (1979), nie odnaleziono przez B a c i e c z k o i W o ł e j k ę (2000), ani w trakcie obecnych badań:

AB08 – torfowisko mszarne przy Robach;

AB18 – kompleks torfowisk koło Bieczyna, torfowisko przy Lewicach.

Gmina Kołobrzeg

a) nowe stanowisko: AB09.

Wrzosiec bagienny występuje w podobnej jak wyżej opisana fitocenozie nadmorskiego boru bagiennego, w płytkim zagłębieniu śródwymowym,

4 km na wschód od kanału łączącego jezioro Resko Przymorskie z morzem i 250 m od brzegu morza, między Dźwirzynem a Grzybowem. Płat boru bagiennego poddany jest silnej antropopresji, gdyż graniczy z położonym w lesie parkingiem i ośrodkiem wypoczynkowym. Dodatkowo wiosną 2000 r. ogłoszono część rosnących tu sosen a gałęzie rozłożono wokół drzew niszcząc lokalnie runo. W ostatnich dwóch latach zauważono silne przesuszenie siedliska. Mimo to występujący tu w dużym rozproszeniu wrzosiec nadal kwitnie i owocuje.

b) stanowisko potwierdzone przez autorkę 2 km na wschód od Dźwirzyna (Jasnowska i Jasnowski 1979) – w tej mniej więcej odległości znajduje się zdegradowana brzezina bagienna, w której autorka odnalazła wrzosiec bagienny.

c) stanowiska historyczne i nie odnalezione przez autorkę w latach 1999–2001:

AB09 – torfowisko na zachód od Kołobrzegu (Diels 1930), łąka trzęślicowa 6 km na zachód od Kołobrzegu (Grynja 1964), Stary Borek – 0,5 km E (Jasnowska i Jasnowski 1979);

AB18 – 1,5 km na SW Samowo (Jasnowska i Jasnowski 1979);

BB00 – 1 km na NW Obrotu (Jasnowska i Jasnowski 1979).

Gmina Karlino

a) nowe stanowiska: BB02 (mszar sosnowy *Sphagnetum magellanici pinetosum*), BB12 – Daszewskie Bagno (brzezina bagienna *Vaccinio uliginosi-Betuletum pubescentis*).

Na stanowisko wrzosca bagiennego w mszarze sosnowym, położonym przy samej granicy gminy, 1,7 km na północny-wschód od Wygonowa, natrafiono w 2000 r. Na obrzeżach mszaru rozwija się brzezina bagienna i zdegenerowany łęg, oddzielające go od pól uprawnych. W głębi występuje luźny, bardzo niski drzewostan sosnowy o charakterystycznym, parasolowatym pokroju drzew. Skarlała sosna nie odnawia się, a w runie panują gatunki z klasy *Oxycocco-Sphagnetea* i tylko nieliczne towarzyszą im gatunki z klasy *Vaccinio-Piceetea*. W niektórych płatach dominuje wieńnianka wąskolistna *Eriophorum angustifolium*, w innych wieńnianka pochwowata *Eriophorum vaginatum* lub turzycza dzióbkowata *Carex rostrata*. Na dużych powierzchniach płożą się po torfowcach żurawina błotna *Oxycoccus palustris*. Większe kępy tworzą bagno zwyczajne i borówka bagienna. Trzęślica modra *Molinia caerulea* liczniej występuje tylko na granicy z brzeziną bagienną. Bardziej rozproszone są: wrzos *Calluna vulgaris*, modrzewnica zwyczajna *Andromeda polifolia*, rosiczka okrągłolistna *Drosera rotundifolia*. W miejscach, gdzie eksploatowano torf na niewielką skalę występują małopowierzchniowe fitocenozy *Rhynchosporium albae*, w których oprócz dominującej przygielki białej *Rhynchospora alba* pojawiają się wszystkie gatunki spotykane w mszarze sosnowym. Torfowce nie tworzą tu struktury kęp-

kowej, lecz zwartą darń. Nierzadkie są również płonniki: cienki i popolity.

Wrzosiec bagienny występuje na obszarze ok. 500 m² w postaci małych, równomiernie rozproszonych płatów. Stanowisko to nie wydaje się być zagrożone. Stare, niemal zarośnięte i niewielkie doły potorfowe wskazują na zaprzestanie nieznacznej eksploatacji złoża przed wieloma laty, zaś od bezpośredniego wpływu zabiegów gospodarczych, prowadzonych na okolicznych polach, chroni je kilkudziesięciometrowy pas zadrzewień olszowo-brzozowych.

W tym samym roku znaleziono wrzosiec w brzezynie bagiennej na Daszewskim Bagnie, w odległości 1,4 km na wschód od Daszewa. Drzewostan buduje brzoza omszona *Betula pubescens* z niewielką domieszką osiki *Populus tremula* i brzozy brodawkowatej *Betula pendula*. Zwarcie koron nie przekracza 40%. Bujnie rozwinięta jest warstwa podszytu, którą tworzą: podrost drzew z wyższej warstwy oraz kruszyna pospolita *Frangula alnus* i wierzba uszata *Salix aurita*, niekiedy również jarzębina *Sorbus aucuparia* i dąb szypułkowy *Quercus robur*. W środkowej części kompleksu wykształcił się płat nawiązujący do borów bagiennych. W warstwie zielnej występują: borówka bagienna, bagno zwyczajne, modrzewnica zwyczajna, siedmiopalecznik błotny *Comarum palustre*, trzęślica modra oraz tworzący duże skupiska widłak jałowcowaty *Lycopodium annotinum*. Na suchszym poboczu drogi leśnej pojawiają się: wrzos, borówka czarna *Vaccinium myrtillus* i borówka brusznicza *V. vitis-idaea*, lany śmiałka pogiętego *Deschampsia flexuosa* oraz nieliczne siewki sosny *Pinus sylvestris*. W bujnej warstwie mszystej dominują: płonnik cienki, brodawkowiec czysty *Scleropodium purum*, torfowiec nastroszony *Sphagnum squarrosum*. Gdzieniedzie pojawiają się mchy suchych i świeżych siedlisk, m.in.: rokieł cyprysowaty *Hypnum cupressiforme*, bielistka siwa *Leucobryum glaucum*, widłozęby – miotlasty *Dicranum scoparium* i falisty *D. undulatum*.

Wrzosiec bagienny występuje nielicznie tylko w borowiejącym płacie brzeziny. Nie znaleziono go w sąsiadujących fitocenozach z dominacją trzęślicy modrej, situ rozpierzchłego *Juncus effusus* i turzycy dziób-kowatej. Zagrożeniem dla całego kompleksu leśnego i zaroślowego na Daszewskim Bagnie jest intensywne odwadnianie terenu. Brzezinę przecina gęsta sieć poprzecznych rowów melioracyjnych, odprowadzających wodę do wspólnego, szerokiego rowu, biegnącego wzdłuż torfowiska.

b) stanowisko nie odnalezione przez autorkę w 2000 r.:

BB21 – 2 km na NW od wsi Malonowo (Jasnowska i Jasnowski 1979).

Beata Bosicka

Bacieczko W., Wołejko L. 2000. *Rzadkie i interesujące rośliny naczyniowe w wybranych gminach województwa zachodniopomorskiego*. Folia Univ. Agric. Stetin. 213, Agricultura 85: 7–21.

Diels L. 1930. *Westliche Pflanzen bei Kolberg*. Heimatkalender von Kreis Kolberg-Körlin: 31–32. Kolberger Verein für Heimatkunde. Körlin.

Grynja M. 1964. *Stanowiska rzadszych roślin występujących w runi łąk trzęślicowych w dolinie dolnego odcinka rzeki Błotnicy i Leby*. Przyr. Pol. Zach. 8 (1–4): 92–95.

Jasnowska J., Jasnowski M. 1979. *Erica tetralix L. na Pomorzu*. Fragm. Flor. Geobot. 25, 2: 269–279.

Wojterski T. 1963. *Bory bagienne na Pobrzeżu Zachodniokaszubskim*. Bad. Fizjogr. nad Pol. Zach. 12: 139–191.

Zajac A., Zajac M. (red.) 1997. *Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych chronionych w Polsce*. Nakł. Prac. Chor. Komput. Inst. Bot. UJ, s. 104, Kraków.

Żukowski W., Jackowiak B. (red.) 1995. *Ginące i zagrożone rośliny naczyniowe Pomorza Zachodniego i Wielkopolski*. Prace Zakł. Taks. Rośl. UAM, 3. Bogucki Wydawnictwo Naukowe. Poznań.

Nowe stanowiska wronca widlastego oraz innych rzadkich i chronionych roślin naczyniowych w Mazowieckim Parku Krajobrazowym

Mazowiecki Park Krajobrazowy (MPK) położony jest w sąsiedztwie aglomeracji warszawskiej. Fakt ten jest przyczyną szeregu niekorzystnych zjawisk w jego środowisku przyrodniczym, m.in. obniżania się poziomu wód gruntowych, skażenia powietrza, gleb i wód, eutrofizacji siedlisk oraz zaniku tradycyjnych sposobów użytkowania terenu. Powodują one wymieranie nie tylko pojedynczych gatunków, ale całych ekosystemów, zwłaszcza torfowiskowych, wodnych i związanych z tradycyjną, ekstensywną gospodarką człowieka. W ostatnich latach obserwuje się nasilenie tych zjawisk także w południowej, dotychczas mniej narażonej na antropopresję części Parku. W tej sytuacji szczególnie cenne są nowo odnajdywane miejsca występowania rzadszych gatunków roślin.

W trakcie poszukiwań florystycznych prowadzonych w południowej części MPK w latach 1994–2000, odnalazłem kilka nieznanymi miejsc występowania chronionych i rzadkich gatunków roślin naczyniowych (ryc. 1). Wszystkie stanowiska potwierdziłem również w 2000 r. i przyporządkowałem kwadratowi ATPOL o boku 1 km (Zajac 1978).